

LUND UNIVERSITY

Samhällets identitetsvärden och individens stigmastyrning

Inledning till Erving Goffman: Stigma. Den stämplades roll och identitet

Persson, Anders

Published in:
Stigma

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, A. (i tryck). Samhällets identitetsvärden och individens stigmastyrning: Inledning till Erving Goffman: Stigma. Den stämplades roll och identitet. I E. Goffman (Red.), *Stigma: Den stämplades roll och identitet* (Femte upplagan uppl.). Studentlitteratur AB.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

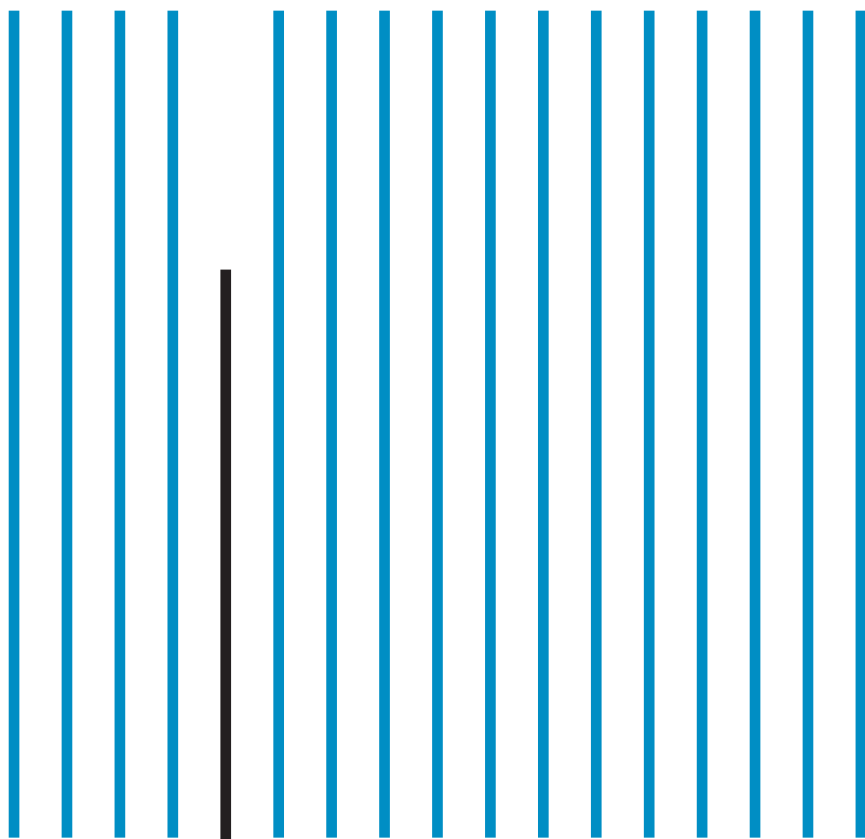
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

STIGMA

DEN STÄMPLADES ROLL OCH IDENTITET

ERVING GOFFMAN

STIGMA

Förläggarens anmärkning

I denna bok förekommer ett antal nedsättande ord som var bruk i Nordamerika under 1950-tal och tidigt 1960-tal. De flesta ord som då betecknade olika etniska och sexuella minoriteter i Nordamerika liksom i Sverige är i dag utbytta mot andra. Man kan dock tyvärr ganska lätt konstatera att de stigmatiserade grupper Goffman nämner, förutom jazzmusikerna, fortfarande är missaktade över hela världen. Även om graden och ibland även arten av missaktning och våld varierar tidsligt och rumsligt, så kvarstår faktum att nedsättande ord som syftar till att stigmatisera individer och grupper alltjämt är i omlopp. En del ord och termer har försvunnit genom sociala rörelsers kamp eller genom statliga insatser, men nya uppstår hela tiden.

Det skulle bli anakronistiskt att inför nytugivningen av en samhällsvetenskaplig klassiker finna samtida svenska nedsättande eller neutrala termer. Jag ställer mig därför bakom beslutet att i föreliggande reviderade översättning behålla de nedsättande orden.

Johan Lindgren, förläggare för socialt arbete och sociologi vid Studentlitteratur i Lund

STIGMA

Den stämplades roll och identitet

Erving Goffman

Femte upplagan

 Studentlitteratur

Denna titel har tidigare givits ut av Norstedts förlag och utges från
och med den fjärde upplagan av Studentlitteratur.

Originalets titel: *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*
Copyright © 1963 by Simon & Schuster, Inc.
Published by arrangement with Simon & Schuster, Inc.
through Ulf Töregård Agency AB

KOPIERINGSFÖRBUD

Detta verk är skyddat av upphovsrättslagen. Kopiering, utöver lärares
och studenters begränsade rätt att kopiera för undervisningsändamål
enligt Bonus Copyright Access kopieringsavtal, är förbjuden.

För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens
huvudman eller Bonus Copyright Access.

Vid utgivning av detta verk som e-bok, är e-boken kopieringsskyddad.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän
åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli
skyldig att erlägga ersättning till upphovsman eller rättsinnehavare.

Studentlitteratur har både digital och traditionell bokutgivning.
Studentlitteraturs trycksaker är miljöanpassade, både när det gäller
papper och tryckprocess.

Art.nr 38108

ISBN 978-91-44-13163-4

Upplaga 5:1

© För den svenska utgåvan Studentlitteratur 2020
studentlitteratur.se
Studentlitteratur AB, Lund

Översättning: Richard Matz, revidering av Henrik Gundenäs
Formgivning inlaga: Henrik Hast
Ombrytning inlaga: Team Media Sweden AB
Formgivning omslag: Metamorf/Jesper Sjöstrand

Printed by Interak, Poland 2020

INNEHÅLL

INLEDNING TILL DEN SVENSKA UTGÅVAN 7

ANDERS PERSSON

FÖRORD 21

1. STIGMA OCH SOCIAL IDENTITET 23

Preliminära begrepp 23

De egna och de upplysta 46

Den moraliska karriären 61

2. INFORMATIONSKONTROLL OCH PERSONLIG
IDENTITET 75

De misskrediterade och de misskreditabla 75

Social information 77

Synlighet 83

Den personliga identiteten 86

Biografiproblemet 99

Att passera 112

Informationskontrollens teknik 136

Skylning 149

3. GRUPPTILLHÖRIGHET OCH JAGIDENTITET 153

Ambivalens 154

Representanternas framställningar 157

Inomgruppsliga relationer 161

Utomgruppsliga relationer 164

Identitetspolitik 175

4. JAGET OCH DE ANDRA 179

Avvikelser och normer 179

Den normale avvikaren 183

Stigma och verklighet 189

5. AVVIKELSER OCH AVVIKARE 195

INLEDNING TILL DEN SVENSKA UTGÅVAN

Samhällets identitetsvärden och individens stigmastyrning

Vi måste alltså inse att stigmahantering är ett generellt drag i samhället, en process som förekommer överallt där det finns identitetsnormer. Samma drag återkommer i denna process vare sig det gäller en större olikhet, av den typ som traditionellt definieras som stigmatisk, eller någon obetydlig skavank som den skamsne skäms över att skämmas över. Man kan därför anta att den normales roll och den stigmatiserades roll ingår som delar i ett och samma komplex och liksom är skurna ur ett och samma stycke tyg (se s. 183).

Stigma – boken i din hand – har på sätt och vis två spår som löper genom texten mer eller mindre sammankopplade. Det första spåret är samhällets identitetsvärden: de normativa och institutionella regleringarna av förväntningar på och föreställningar om hur individer bör vara, uppträda, se ut, göra, tycka och liknande. Identitetsvärdena är både inofficiella och kan komma till uttryck i ett samhälles lagstiftning i form av till exempel lagreglerad särbehandling av vissa grupper av människor, såsom exempelvis judar, romer, barn, flyktingar, kvinnor och homosexuella. Detta spår konfirmeras av den svenska utgåvans undertitel: ”Den stämplades roll och identitet”. Den stigmatiserade person som träder fram i bokens första spår framställs ofta, men inte uteslutande, som ett offer för värden, normer och omständigheter som han/hon inte råder över.

Det hade varit möjligt för Goffman att stanna i offerperspektivet, men han knöt i sin analys av den sociala interaktionen mellan stigmatiserade och ”normala” i stället an till sitt eget begrepp intrycksstyrning (Goffman, 2020) och vidareutvecklade det med hjälp av begreppet stigmastyrning. Det andra spåret handlar därför om den stigmatiserade personen som en aktör i färd med att hantera sitt stigma – försöka få bort det, dölja det, kompensera för det och om möjligt göra det till en fördel – för att kunna svara upp mot samhällets identitetsvärden och därmed kanske passera som normal. Den stigmatiserades arbete med sin identitet och att styra de andras intryck av den kommer till uttryck i den engelska utgåvans undertitel: ”Notes on the management of spoiled identity”, och det är just detta perspektiv som utgör ett särdrag i Goffmans sätt att förstå stigmatisering. Den stigmatiserade individen befinner sig i ett spänningsfält mellan samhällets identitetsvärden – som fastställer ett slags normalitet – och den egna stigmastyrningen.

Fenomenet stigma

Fenomenet stigma, som Goffman framställer det, handlar om individers avsaknad av socialt erkännande på grund av att de inte kan svara upp mot de identitetsvärden som värdesätts i samhället. Det konstanta i Goffmans stigmabegrepp är de allra flesta människors strävan efter socialt erkännande, medan variablerna dels är samhällets identitetsvärden, dels möjligheterna för individer att svara upp mot dem och/eller dölja sina stigmat. Detta skapar förutsättningar för den sociala interaktionsordning som Goffman undersöker i de flesta av sina texter och där det enligt honom bland annat gäller att dölja egna stigmat men också att inte visa att man är medveten om andras. Denna interaktionsordning bygger i allt väsentligt på artighet och ett slags respekt för den andre, och Goffman är oftast mer intresserad av hur

interaktionsordningen upprätthålls än hur den bryts ner av till exempel mobbare och sociala interaktionssabotörer.

Goffman identifierade tre olika grupper av stigman: kroppsliga missbildningar, ”fläckar på den personliga karaktären” och gruppstigman som har att göra med ras, nation och religion. En individ kan således bli utstött eller socialt brännmärkt – stigmatiserad – av en rad olika orsaker som har att göra med kropp, karaktär och kategoritillhörighet. Att vara stigmatiserad innebär att avvika på ett negativt sätt från vad som anses vara normalt.

Goffmans känslighet inför stigmafenomenet hade förmodligen att göra med hans egen bakgrund och upplevelser av att inte vara ”normal”. Han föddes 1922 i en rysk judisk familj i ett litet samhälle i den kanadensiska provinsen Manitoba. Hans föräldrar hade invandrat från Ukraina före och under första världskriget och hade en liten affär. Själv påstås han ha varit en ovanligt kort person och en buse i skolan. Den sociala interaktionsordning han studerade under hela sin karriär verkade han själv inte tillämpa och därför finns det många berättelser om hans brott mot just den ordningen.¹ Goffman saknade akademisk bakgrund, men inom sociologin kunde han göra en lysande karriär med en filosofie doktorsexamen vid University of Chicago 1953, professor vid University of California, Berkeley 1962 och vid University of Pennsylvania 1968 där han stannade till sin död 1982. I dag är det många, men långt ifrån alla, som instämmer i Fine och Mannings beskrivning av Goffman som:

... den mest betydelsefulla amerikanska socialvetenskapliga teoretikern under 1900-talet: hans verk läses av många och kan fortfarande få tänkandet att ta andra banor inom akademiska discipliner. Hans unika förmåga att skapa innovativa och lämpliga metaforer, tillsammans med förmågan att

¹ En del av berättelserna kan läsas här: <http://cdclv.unlv.edu/ega/>

begreppsliggöra övertygande regelbundenheter i socialt handlande, har givit honom en betydelsefull position i sociologins kanon. Vidare har hans sardoniska outsider-position gjort Goffman populär: en fri teoretiker som kom att exemplifiera det bästa i den sociologiska fantasin. (Fine & Manning, 2003, s. 18)²

Stigma gavs ut under en mycket produktiv period i Goffmans liv som inleddes med hans mest kända bok *The Presentation of Self in Everyday Life* (1959) och följdes av ytterligare fyra böcker fram till 1963 då *Stigma* publicerades. Det är en mycket läst bok som under perioden 1963–1980 trycktes i 26 upplagor och säkerligen betydligt fler därefter. Med *Stigma* gav sig Goffman in i en diskussion om relationen mellan normalitet och avvikelse, lika aktuell nu som då.

Identitetspolitik och normala avvikare

Det centrala i Goffmans analys i *Stigma* handlar således om hur individen hanterar eller styr en identitet som anses vara avvikande. Goffmans identitetsbegrepp består av tre delar: social identitet, personlig identitet och jagidentitet. Social identitet relaterar Goffman (se s. 24) till ”social status”, och den utgörs av såväl personliga (t.ex. individens kompetens) som strukturella (exempelvis individens utbildning och dess placering i utbildningshierarkin) faktorer. Social identitet har dessutom två aspekter: virtuell social identitet, som utgörs av de förväntningar om hur man bör vara som riktas mot en individ, respektive faktisk social identitet, som utgörs av de kategorier individen tillhör och de egenskaper han/hon i verkligheten upp-

² Se vidare om Goffmans verk och liv i boken *Ritualisering och sårbarhet* (Persson, 2012).

visar. Personlig identitet, för det andra, är det som utmärker en individ och som gör att man kan skilja henne/honom från en annan individ: "... den unika organiska kontinuitet som utgör respektive individ, etablerad genom namn och uppträdande, utvecklad genom kännedom om individens biografi och sociala tillhörigheter" (Goffman, 1971, s. 189). Social och personlig identitet utgör således i hög grad andras definition av och förväntningar på individen, medan den tredje aspekten av identitet kan betecknas som individens självuppfattning. Goffman kallar den jagidentitet och beskriver den så här: "... den subjektiva känsla av sin egen situation och sin egen kontinuitet och karaktär som individen förvärvar genom sina olika sociala erfarenheter" (se s. 153).

En av de stora tillgångarna med Goffmans analys av fenomenet stigma är att han gör en sociologisk snarare än politisk analys av de relationer och processer som leder till stigmatisering. Goffman var i och för sig en tidig användare av ordet identitetspolitik – "the politics of identity" i originalutgåvan 1963 av denna bok, "identitetspolitik" i första svenska utgåvan 1971 – men då som ett mer analytiskt begrepp än dagens mer politiska användning. I dag definieras identitetspolitik som en särskild sorts politik för att stärka bland annat stigmatiserade gruppers position i samhället. Goffman använde ordet identitetspolitik på ett annat sätt för att visa hur både den egna gruppen och andra grupper i samhället erbjuder den stigmatiserade en jagidentitet:

... den förra huvudsakligen i politiska termer, den senare i psykiatriska. Individen får veta att om han bara handlar på rätt sätt (vilket sätt beror på vem som talar) så kommer han på god fot med sig själv och blir en helgjuten människa; han blir en mogen människa med värdighet och självaktning. /.../ Det speciella med den stigmatiserades situation är att samhället talar om för honom att han är medlem av en

större grupp, vilket innebär att han är en normal människa, men att han också i viss mån är ”annorlunda” och att det vore löjligt att förneka detta (se s. 175).

Goffman problematiserade också det ofta alltför enkelt framställda förhållandet mellan normalitet och avvikelse på en rad olika sätt, till exempel genom att laborera med begreppet ”normal avvikare” och att peka på att avvikelse kan vara något som föredras framför normalitet. De som tillämpade det senare förhållningssättet benämnde Goffman ”sociala avvikare” då de öppet visar ”... upp sin vägran att veta sin plats och tolereras stundom i denna sin gestikulerande revolt” (se s. 200). Goffman distanserade sig också i förhållande till begreppet ”avvikare” och hänförde det till ”... människokategorier som forskarna skapat bara för att sedan beforska” (se s. 195).

Stigmatisering i förändring

I analysen av stigmastyrning använder Goffman en skala där ena ändpunkten är normalitet och den andra stigmatisering och risken för stigmatisering. Samma identitetsnormer ger upphov till båda; skillnaden i utfall beror på individens faktiska möjligheter att dels svara upp mot normerna, dels dölja sitt stigma och presentera sig själv på sådant sätt att det framstår som om hon/han svarar upp mot identitetsnormerna. Sedan Goffman skrev sin bok om stigma 1963 har mycket hänt som ändrat vår syn på åtminstone en del stigmat. Det gäller exempelvis nyss nämnda sociala avvikare – ”de människor som anses ägna sig åt något slags kollektiv förnekelse av den sociala ordningen” (se s. 199) – och självklart är Goffmans lista av sådana avvikare delvis daterad:

Prostituerade, narkomaner, lösdrivare, brottslingar,
jazzmusiker, bohemer, zigenare, cirkusfolk, vagabonder,

alkoholister, revyfolk, professionella spelare, kroniskt arbetslösa, homosexuella samt städernas hopplöst fattiga ...
(se s. 199)

Jazzmusiker skulle vi knappast benämna sociala avvikare i dag, de tillhör ju snarare ett slags kulturellt avantgarde, möjligen inte heller professionella spelare, som närmast har fått hjältestatus som en följd kanske av att pokerspelet genom internets försorg dragits ut ur sin tidigare stundtals skumma miljö. Å andra sidan kan vi också konstatera att många slags sociala avvikare är desamma i dag.

Rörelser för erkännande av en del avvikande/stigmatiserade har också påverkat olika gruppers placering på skalan och även skapat nya positioner; exempelvis har vi nu funktionshindrade som idrottar och som tar anställningar som var otänkbara för bara några decennier sedan, och homosexuella som kommit ut och öppet bejakar sin homosexualitet, för att bara nämna två uppenbara förändringar av stigmatisering. Sådana förändringar påverkar med stor sannolikhet vårt sätt att värdera normalitet och stigma. Kanske leder den större öppenhet med vilken många i dag hanterar sitt stigma till att omgivningen vänjer sig och blir mer tolerant. Men öppenheten kan säkert också leda till motreaktioner baserade på till exempel rädsla för det avvikande. Man kan också undra om exempelvis homosexuella som inte kommit ut och funktionshindrade som inte idrottar upplever sig som mer eller mindre stigmatiserade. Vidare bör man betänka att det finns stigmatiserade som knappast kan komma ut därför att deras stigma är olagligt, starkt socialt förkastligt eller både och, till exempel pedofiler och våldtäktmän. Dessa bildar oftast inga rörelser för att ändra samhällets definition av deras stigma, vilket just kan ses som en indikation på hur stark stigmatiseringen är. När vi talar om att ”komma ut” och ännu mer när vi gör analyser av stigmatisering bör vi således också reflektera över vilka stigmat som tål att visas upp.

Goffmans analys av stigma

I ett annat sammanhang (Persson, 2018, s. 76ff) har jag identifierat fyra återkommande drag i Goffmans analyser av social interaktion, vilka är mer eller mindre framträdande i de flesta av de texter han publicerade från doktorsavhandlingen 1953 till sin död 1982:³

1. *styrande mekanismer*, vilka utgör ett samlingsbegrepp för regler, normer, normativa förväntningar, konventioner, rutiner, ritualer, regelbundenheter, institutioner, ordningar etc. – mekanismer som är eller kan vara handlingsdirigerande och därmed påverkar frihetsgraderna för individers handlande i situationer där de interagerar med andra
2. *situationen som de interagerande delar med varandra* eller, med andra ord, den rumsliga avgränsningen av interaktionen
3. *görandet av interaktionen* eller hur själva interaktionen mellan individer blir till och hålls vid liv
4. *interaktionens och situationens dynamik* – med dynamik avses då ett slags kraftlära som handlar om hur enheter inom ett sammanhållet rum påverkar varandra på en rad olika sätt, till exempel samverkar, hamnar i spänningar och konflikt, finns sida vid sida men är indifferent, är involverade i samspel som kan ge upphov till såväl avsedda som icke-avsedda konsekvenser etc. Interaktionssammanhågets dynamik är det förnuft eller, annorlunda uttryckt, den *frame* (inramning) som blir en följd av mötet mellan styrande mekanismer och själva görandet av interaktionen inom den förhandenvarande situationen.

³ En förteckning över Goffmans texter finns här: <https://lup.lub.lu.se/search/ws/files/5499425/2438065>

De *styrande mekanismer* som Goffman lyfter fram i sin analys av stigma är de normativa och institutionella regleringarna av, förväntningarna på och föreställningarna om hur individer bör vara, uppträda, se ut, göra med mera. Deras faktiska sociala identiteter kan hela tiden jämföras med virtuella sociala identiteter som har sin förankring i samhällets identitetsvärden, och mot den bakgrunden kan individer i ett samhälle uttömmande definieras som antingen diskrediterade eller diskreditabla. Goffman betonar att stigmatisering inte handlar om egenskaper, utan om relationer mellan å ena sidan olika slags kollektiva mönster – exempelvis normer – och å andra sidan individer.

Rumsligt avgränsar Goffman analysen av stigma till ”blandade kontakter” de tillfällen då:

... stigmatiserade och normala individer befinner sig i samma ”sociala situation”, det vill säga i varandras omedelbara fysiska närhet, vare sig det rör sig om samtalspräglade sammanträffanden eller bara om samtidig närvaro vid allmänna sammankomster (se s. 37).

Eftersom ”normal” är ett ord som inte används så mycket inom samhällsvetenskaplig forskning i dag, vilket bland annat beror på att Goffmans och andras analyser successivt underminerade användningen av det ordet, vill jag betona att normal i Goffmans tappning inte är ett begrepp som beskriver ett fast tillstånd utan snarare ska förstås som de människor som för tillfället inte är diskrediterade (men som liksom alla andra riskerar att bli det). En annan rumslig aspekt av analysen av stigma är att Goffman pekar på att den stigmatiserades värld delas upp i olika regioner – ”förbjudna, offentliga och avsidens belägna ställen” (se s. 124) – som kräver olika sätt att hantera det egna stigmat. Rumsligt sett läser således den stigmatiserade sin värld annorlunda än den som inte är stigmatiserad.

Det *görande av interaktionen* som Goffman lyfter fram i detta

sammanhang kallar han informationskontrollens teknik, och den handlar om hur såväl diskrediterade som diskreditabla individer hanterar social information om sig själva i syfte att passera genom den för tillfället rådande normalitetens filter. Men här intar Goffman också en annan position genom att han pekar på exempel där människor inte längre känner behov av att dölja sitt stigma och då når ett slags vändpunkt i sin moraliska karriär:

Jag vill nu påstå att den stigmatiserade individen kan komma till den uppfattningen att han bör hålla sig för god för att passera, och att han, om han accepterar och respekterar sig själv, inte känner något behov av att dölja sin brist (se s. 149).

Den speciella *dynamik*, slutligen, som stigmatiseringens mekanismer, situationer och interaktioner kan infogas i, kallar Goffman ”de skamliga olikheternas dynamik” (se s. 195). Det är en dynamik som i hög grad styrs dels av individens känsla av att vara sedd av de andra, dels av viljan att ta kontroll över vad som ska visas upp för de andra samt möjligheterna att passera som ”normal”. Detta gäller inte endast de stigmatiserade utan alla i ett samhälle där socialt erkännande är viktigt: ”Ett samhälles allmänna identitetsvärden påträffas kanske ingenstans i renodlad form, men kastar ändå något slags skugga över allt som vederfars oss i vårt dagliga liv” (se s. 182). Uttryckt på ett annat sätt är i princip alla sårbara i interaktionen med andra.

Referenser

- Fine, G. A. & Manning, P. (2003). Erving Goffman. I: G. Ritzer (red.), *The Blackwell companion to major contemporary social theorists (online)* (s. 34–62). Oxford: Blackwell.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

- Goffman, E. (1971). *Relations in public: microstudies of the public order*. New York: Basic Books.
- Goffman, E. (2020). *Självframställning i vardagslivet*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, A. (2012). *Ritualisering och sårbarhet: ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion*. Malmö: Liber.
- Persson, A. (2018). *Framing social interaction. Continuities and cracks in Goffman's frame analysis*. London och New York: Routledge.